

การแปลงเปลี่ยนพื้นที่สาธารณะร่วมกับประชาชน กรณีศึกษาศูนย์ราชการหนองจอก

ภาวิณี อินชมภู*

ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ipavinee@yahoo.com

บทคัดย่อ

ใน พ.ศ. 2551 กรุงเทพมหานครมีนโยบายวางแผนการพัฒนาพื้นที่ชานเมืองตะวันออกเพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลของชุมชนเมืองและพื้นที่เกษตรกรรม โดยให้ประชาชนและนักออกแบบวางผังมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่มจึงมีการจัดการประกวดแบบขึ้น โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอกเป็นส่วนหนึ่งของแผนปรับปรุงองค์ประกอบเมือง 8 แห่ง ด้วยเป็นสถานที่ติดต่อระหว่างรัฐและประชาชน จึงเห็นควรส่งเสริมให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและเน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเน้นกระบวนการที่เป็นการทำงานแบบบูรณาการที่ให้ภาคต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยมีภาคประชาชนที่เป็นหัวใจของการพัฒนา ผลจากกระบวนการศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์นำไปสู่แนวความคิดพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนเพื่อประชาชน โดยกระบวนการออกแบบเน้นการรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของชุมชน “ศูนย์ราชการสีเขียวเพื่อความยั่งยืน” เป็นการใช้พื้นที่ของศูนย์ราชการเป็นสถานที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและประชาชน สร้างลานคนเมืองเพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะสีเขียวที่เป็นศูนย์รวมพลและสร้างให้เกิดเอกลักษณ์ที่นำภาคภูมิใจของชุมชน มีการใช้ประโยชน์ที่ดินใหม่ที่แก้ปัญหาสภาพลักษณะและสร้างรายได้ให้กับศูนย์ราชการและชุมชนเพื่อความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ศูนย์ราชการ พื้นที่สาธารณะ การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ยั่งยืน

Transforming Public Place with People: The Case of Nong Chok Government Center

Pavinee Inchompu

Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

ipavinee@yahoo.com

* บทความนี้ผู้เขียนเรียบเรียงโดยใช้ข้อมูลจากโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอก ซึ่งจัดทำโดยคณะทำงานของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ประกอบด้วย หัวหน้าโครงการ: รศ.นิลุบล คล่องเวสสะ, ผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองและการประชุมประชาชน: ผศ.ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, ภูมิสถาปนิก: อ.ภาวิณี อินชมภู, อ.สิรินทรา วันฉัตร, อ.วิลาสินี สุขสว่าง

Abstract

In 2008, the Bangkok Metropolitan Administration (BMA) attempted to plan for the development of the suburban area east of Bangkok, with proper land-use and well-balanced coexistence of urban communities and agricultural areas. As both the public and the planners were encouraged to participate in the project since the inception, design competitions for eight urban sites were organized by the BMA. A part of one of the eight sites, the project was the landscape development program for the government center of Nong Chok District. As the project would be the place of exchange between the government and the people, local identity and optimal land-use, the integrated approach to design was strongly emphasized. All stakeholders in the project, especially the public, were encouraged to participate in all stages of the design process. Results from data collection and analysis led to the design concept of sustainable development for the people. "The Green Government Center for Sustainable Future" would create a better relationship between the government and the public. A public plaza for the urban community was proposed, as a green public space, point of assembly, and the creation of local pride in its identity. The design also featured a new utilization of land that not only solves the government center's public image, but also generates income that would sustain both the government center and the community in the future.

Keywords: government center, public space, public participation, community, sustainable

ที่มา

เมื่อกรุงเทพมหานครมีนโยบายวางแผนการพัฒนาพื้นที่ชานเมืองตะวันออกเพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีรูปแบบที่เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลของชุมชนเมืองและพื้นที่เกษตรกรรม ศูนย์ชุมชนหนองจอกซึ่งเป็นหนึ่งในพื้นที่ 5 ศูนย์ที่อยู่ในแผนพัฒนาของกรุงเทพมหานคร โดยกรุงเทพมหานครต้องการให้ประชาชนและนักออกแบบวางผังมีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่มจึงมีการจัดการประกวดแบบขึ้นในปี พ.ศ. 2551 และจากการที่ทีมงานนิสิตและอาจารย์จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับคัดเลือกเป็นลำดับที่ 2 ร่วมกับบริษัท เอสคิว อาร์คีเทค แอนด์ แพลนเนอร์ จำกัด จึงได้รับมอบหมายให้พัฒนาโครงการเสนอต่อกรุงเทพมหานครร่วมกันในขั้นถัดไป โครงการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอกนี้ จึงเป็นผลงานส่วนหนึ่งของโครงการสำรวจ และออกแบบองค์ประกอบของศูนย์ชุมชน

เมืองหนองจอก ที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาพื้นที่ชานเมืองตะวันออกของกรุงเทพมหานคร ในรูปแบบอุทยานนครชานเมืองตะวันออก (garden & eco city) โดยกำหนดการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินให้มีรูปแบบที่เหมาะสมกับศักยภาพพื้นที่ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลของชุมชนเมืองและเกษตรกรรม องค์ประกอบที่อยู่ในโครงการสำรวจและออกแบบ ทั้งหมด 8 องค์ประกอบ (รายงานฉบับสมบูรณ์การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอก, 2552) ประกอบด้วย

- 1) สะพานเชื่อมชุมชนสองฝั่งคลองแสนแสบหรือคลองอื่น ๆ
- 2) ทางเดินและทางจักรยานริมคลองและในชุมชน
- 3) การปรับปรุงภูมิทัศน์ริมถนน เช่น ถนนเลียบริมและถนนเชื่อมสัมพันธ์
- 4) ท่าเรือสำหรับชุมชนหรือตลาดริมน้ำ
- 5) พื้นที่โล่งว่างริมคลองสิบสาม
- 6) ตลาดสดและศูนย์อาหารฮาลาลและพื้นที่ต่อเนื่อง

- 7) ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรและศูนย์แสดงสินค้าชุมชน
- 8) การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอก

โดยการสำรวจและศึกษาออกแบบครั้งนั้นเน้นกระบวนการที่เป็นการทำงานแบบบูรณาการที่ให้ภาคต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ ประกอบด้วย ภาคราชการได้แก่ กรุงเทพมหานคร เขตหนองจอก กรมชลประทาน ภาคเอกชน ได้แก่ บริษัท เอสคิว อาร์คีเท็ค แอนด์ แพลนเนอร์ จำกัด ภาคการศึกษาได้แก่ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่จะมาดูแลเกี่ยวกับการออกแบบวางแผนและจัดภูมิทัศน์ และภาคสุดท้ายที่ถือว่าเป็นหัวใจของการพัฒนาคือภาคชุมชนประชาชนในพื้นที่ บทความนี้จึงเป็นผลเนื่องจากการทำงาน โดยเป็นส่วนหนึ่งที่จะถ่ายทอดผลที่ได้จากกระบวนการศึกษาข้อมูล วิเคราะห์สังเคราะห์ที่นำไปสู่การออกแบบและการบูรณาการการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเข้ามาเป็นส่วนสำคัญตั้งแต่การกำหนดพื้นที่ ส่วนประกอบและรูปแบบของการออกแบบที่จะตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนผู้ใช้พื้นที่อย่างแท้จริง

ความเป็นมาและคุณค่าของเขตหนองจอก

เขตหนองจอกได้รับการสถาปนาเป็นอำเภอครั้งแรก เมื่อปีพุทธศักราช 2440 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้มีการอพยพชาวไทยมุสลิมจากบริเวณ 7 หัวเมืองภาคใต้ มาตั้งรกรากทำมาหากินตามแนวคลองแสนแสบซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าให้พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาเป็นแม่กอง จ้างชาวจีนขุดลอกขยายคลองเพื่อเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ ครั้นต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งบริษัทสยามขึ้น และได้สัมปทานขุดลอกคลองต่างๆ เพื่อประโยชน์ในทางกลีกรรมจึงมีผู้อพยพมาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นตามลำดับ (สำนักงานเขตหนองจอก, “ประวัติความเป็นมา”, 2011: ออนไลน์) และอีก 5 ปีต่อมา (พ.ศ. 2445) อำเภอหนองจอกก็ได้มาขึ้นอยู่กับเมืองมีนบุรีซึ่งเป็นหัวเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ ในมณฑลกรุงเทพ เมื่อเกิดสภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เพื่อเป็นการ

ประหยัดงบประมาณของทางราชการ ในปี พ.ศ. 2474 จังหวัดมีนบุรีจึงถูกยุบรวมเป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดพระนคร ส่วนอำเภอหนองจอกถูกโอนไปขึ้นกับจังหวัดฉะเชิงเทรา (พระบรมราชโองการ ประกาศ ยุบรวมท้องที่บางมณฑลและบางจังหวัด, 2474: ออนไลน์) แต่เนื่องจากความไม่สะดวกในการเดินทางและการติดต่อระหว่างกัน ในปีถัดมา (พ.ศ. 2475) ทางราชการจึงได้ย้ายอำเภอหนองจอกมาสังกัดเขตพระนคร (พระราชบัญญัติโอนการปกครองอำเภอหนองจอกมาขึ้นจังหวัดพระนคร พุทธศักราช ๒๔๗๕, 2475: ออนไลน์) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2514 มีประกาศคณะปฏิวัติให้รวมจังหวัดพระนครกับจังหวัดธนบุรีเข้าด้วยกันเป็นนครหลวงกรุงเทพธนบุรี และในปีถัดมา (พ.ศ. 2515) ก็มีประกาศคณะปฏิวัติเปลี่ยนรูปแบบการบริหารเมืองหลวงใหม่อีกครั้งจากนครหลวงกรุงเทพธนบุรีเป็นกรุงเทพมหานคร แบ่งพื้นที่ออกเป็นเขตและแขวงแทนอำเภอและตำบล อำเภอหนองจอกจึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็น เขตหนองจอก นับแต่นั้น (เขตหนองจอก, 2011: ออนไลน์) โดยเขตหนองจอกปัจจุบันครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 236 ตารางกิโลเมตร

จากความเป็นมาในการตั้งถิ่นฐานทำให้ลักษณะทางสังคมและประชากรในเขตหนองจอกมีลักษณะพิเศษคือประกอบไปด้วยหลายเชื้อชาติ และศาสนา ได้แก่ ชาวพุทธ ชาวคริสต์ ชาวอิสลาม และชาวมอญ อยู่อาศัยในพื้นที่เดียวกันและใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกัน ลักษณะของที่อยู่อาศัยและสถานที่สำคัญต่างๆ ที่พบเห็นในชุมชนได้แก่ วัด มัสยิด ศาลเจ้า โบสถ์ องค์กรประกอบเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนริมน้ำ โดยคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ซึ่งมีเอกลักษณ์ทางกายภาพของพื้นที่ร่วมกันคือเอกลักษณ์ด้านเกษตรกรรม ดังนั้นตราสัญลักษณ์ของเขตจึงเป็นรูปรวงข้าวและดอกจอก ลักษณะของชุมชนหนองจอกปัจจุบันเป็นชุมชนเกษตร ลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นลักษณะการเกษตร ภาพลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของชุมชนหนองจอกปัจจุบันคือ ผีนานาสีเขียว คลองชุมชนที่อยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี (ภาพที่ 1) เป็นภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหนองจอกที่สอดคล้องกับแนวคิดอุทยานนครตามแผนแม่บทของกรุงเทพมหานคร (รายงานฉบับสมบูรณ์การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอก, 2552)

ภาพที่ 1: ภาพลักษณะชุมชนเขตหนองจอกในปัจจุบัน
(ที่มา: รายงานฉบับสมบูรณ์การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอก 2552)

ศูนย์ราชการ: พื้นที่ราชการ หรือพื้นที่สาธารณะ?

ตามระเบียบคณะกรรมการอำนวยการจัดระบบศูนย์ราชการ ว่าด้วยการบริหารศูนย์ราชการ พ.ศ. 2542 “ศูนย์ราชการ” หมายถึงสถานที่ซึ่งคณะกรรมการอำนวยการจัดระบบศูนย์ราชการกำหนดให้เป็นที่ตั้งของหน่วยราชการ ซึ่งประกอบด้วยอาคารที่ทำการของหน่วยราชการส่วนกลาง และราชการส่วนภูมิภาค ที่เป็นหน่วยงานบริหาร หน่วยงานบริการ หรือหน่วยงานปฏิบัติการด้วย รวมทั้งบริเวณที่ตั้งบ้านพักข้าราชการ และให้หมายความรวมถึงพื้นที่และอาคารที่อยู่ในบริเวณเกี่ยวเนื่องหรือเชื่อมโยงกับสถานที่ดังกล่าว (กฎหมาย, 2011: ออนไลน์) หรือตามความหมายโดยทั่วไป “ศูนย์ราชการ” หมายถึงสถานที่ที่รวมหน่วยงานราชการต่างๆ ไว้ใน

ที่เดียวกันเพื่อให้การบริหาร และการจัดการทรัพยากรของราชการร่วมกันเกิดประโยชน์สูงสุด ขณะที่ “พื้นที่สาธารณะ” ในที่นี้หมายถึง พื้นที่ใช้งานทางสังคมที่เปิดรับและเข้าถึงได้สำหรับชนทุกชั้นโดยไม่จำกัดและแบ่งแยกกลุ่ม ชนชั้น อายุ เพศ หรือศาสนา

จากการตีความทางกฎหมายหรือความหมายทั่วไปนั้น พื้นที่ของศูนย์ราชการนับเป็นพื้นที่ใช้งานของทางราชการ แต่ในทางปฏิบัติแล้วในปัจจุบัน พื้นที่ศูนย์ราชการเป็นพื้นที่ติดต่อสื่อสาร ทำธุรกรรมประสานงานระหว่างราชการกับประชาชน เวลาที่ผ่านมานับศตวรรษจากการตั้งเขต ทำให้เกิดคำถามที่ว่า ศูนย์ราชการควรที่จะคงความเป็นทางการและแสดงถึงอำนาจของส่วนปกครองหรือศูนย์ราชการ หรือควรจะเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีความเป็นสาธารณะมากขึ้นและเปิดเผยมากขึ้นหรือไม่

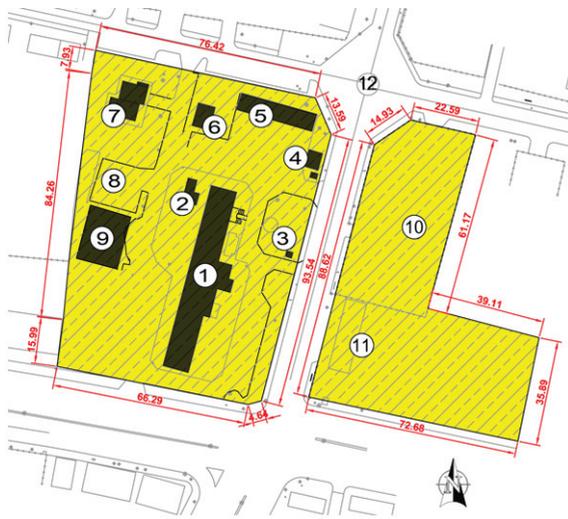
ขอบเขตพื้นที่และตำแหน่งที่ตั้งของศูนย์ราชการ

ภาพที่ 2: ภาพแสดงความเชื่อมโยงของศูนย์ราชการกับโครงสร้างผังชุมชน

ภาพที่ 3: สี่แยกหลักกลางเมืองบนถนนเชื่อมสัมพันธ์และเลียบบวารี

ตำแหน่งของอาคารต่าง ๆ

- 1) อาคารหลักศูนย์ราชการ และศูนย์บริการจุดเดียวเบ็ดเสร็จ
- 2) ห้องน้ำ
- 3) เสาธงและศาลพระภูมิ
- 4) ศูนย์ส่งเสริมการบริหารเงินออมครอบครัว
- 5) ที่จอดรถมีหลังคา
- 6) บัมหน้ามัน และหน่วยปฏิบัติการแก้ไขปัญหาหน้าท่วมขัง
- 7) บ้านพักผู้อำนวยการเขต
- 8) งานระบายน้ำฝายโยธา
- 9) หน่วยซ่อมเร่งด่วน
- 10) สถานีดับเพลิงและกู้ภัยลาดกระบัง (ย่อยหนองจอก) ที่จอดรถมีหลังคา ศูนย์รับร้องทุกข์และป้องกันภัยเขต
- 11) ศูนย์รับร้องทุกข์และป้องกันภัยเขตหนองจอก
- 12) ทอหน้าพิกา

ภาพที่ 4: ขอบเขตโครงการและอาคารสิ่งก่อสร้างเดิมภายในโครงการ (ที่มา: รายงานฉบับสมบูรณ์การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอก 2552)

การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ

การศึกษาจึงเริ่มจากการสำรวจพื้นที่เพื่อการนำมาวิเคราะห์ถึงปัญหาและศักยภาพของการใช้พื้นที่ส่วนราชการปัจจุบันในด้านต่างๆ ดังนี้

- การใช้พื้นที่เดิม พบว่าพื้นที่ส่วนราชการเดิมมีการใช้งานไม่เต็มประสิทธิภาพ มีความแออัดของสถานที่ทำงาน ไม่สร้างภาพลักษณ์ที่เป็นมิตรต่อประชาชน และสิ่งแวดล้อม พื้นที่กว่า 50% ของพื้นที่ใช้เป็นลานจอดรถของเจ้าหน้าที่และผู้มาติดต่อ ทำให้เกิดปัญหาการสะท้อนความร้อนของพื้นคอนกรีต น้ำไหลบนผิวพื้นแข็งมากเกินไปและขาดพื้นที่ให้ซึมลงดินได้ ขาดพื้นที่สีเขียวและร่มเงา (ภาพที่ 4)
- การเข้าถึงและทางสัญจร พบว่าการเข้าถึงศูนย์ราชการทางรถมีความสะดวกเนื่องจากอยู่ติดกับถนนหลักสองสายในพื้นที่คือถนนเลียบบวารีและถนนเชื่อมสัมพันธ์ แต่มีทางเข้าออกหลายทางซึ่งทำให้เกิดความสับสนในการเดินทางภายใน ในขณะที่การเข้าถึงโดยทางเท้าด้านถนนเชื่อมสัมพันธ์ค่อนข้างไม่สะดวกเนื่องจากทางเท้าแคบและไม่เรียบสม่ำเสมอ
- การใช้พื้นที่ข้างเคียง พบว่าพื้นที่โดยรอบบางส่วนเป็นพื้นที่ของส่วนราชการเช่นเดียวกันและมีการใช้งานที่ไม่มีประสิทธิภาพเต็มที่ และเมื่อศึกษาในระดับมหภาคพบว่าเขตหนองจอกยังขาดลานหรือพื้นที่สาธารณะที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเมือง (ภาพที่ 3 และ 5)

สำนักงานเขต บ้านพักผู้อำนวยการเขต อาคารอนุรักษ์ และปั้มน้ำร้อนในพื้นที่เขต

อาคารสถานีดับเพลิง ที่จอดรถ และวงเวียนหอนาฬิกา

ทัศนียภาพโดยรวม มุมมองด้านทางเข้าหลักของศูนย์ราชการถนนเชื่อมสัมพันธ์

ภาพที่ 5: ภาพแสดงสภาพการใช้งานและลักษณะทางกายภาพปัจจุบันของพื้นที่บริเวณศูนย์ราชการ (ที่มา: รายงานฉบับสมบูรณ์การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอก 2552)

- ปัญหาทางทัศนียภาพ พบว่า สำนักงานเขตหนองจอก ยังขาดเอกลักษณ์ พื้นที่ถูกล้อมอยู่ภายในรั้วปิดล้อม และมีสายไฟฟ้าแรงสูงบดบังทัศนียภาพ

ส่วนในด้านศักยภาพของพื้นที่ พบว่าพื้นที่ส่วนราชการอยู่ในตำแหน่งที่เป็นใจกลางสำคัญของเมืองที่ถนนสำคัญสองสายตัดกัน รวมถึงอยู่ติดกับวงเวียนหอนาฬิกาที่เป็นสัญลักษณ์ของหนองจอกอีกด้วย นอกจากนี้พื้นที่ตรงข้ามสำนักงานเขตยังเป็นพื้นที่ของส่วนราชการเช่นเดียวกันซึ่งมีโอกาที่จะขยายขยายปรับปรุงเพื่อขยายและปรับการใช้งานของศูนย์ราชการหนองจอกให้เหมาะสมยิ่งขึ้นได้

การแปลงเปลี่ยนร่วมกับประชาชน

ในอดีตการออกแบบพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับสาธารณะมักจะเป็นการออกแบบโดยนักออกแบบหรือผู้ชำนาญการ

ที่ทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความต้องการของผู้คนที่นำไปสู่การออกแบบ (plan for people) แต่ในปัจจุบันการออกแบบพื้นที่สาธารณะจะเน้นที่การออกแบบของนักออกแบบร่วมกับประชาชน (plan with people/ participatory planning) (Burton, 1976: 64-65) โดยเชื่อว่าประชาชนและทุกคนที่จะเป็นผู้ใช้พื้นที่ควรจะได้มีสิทธิ์และมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นและความเห็นชอบในแบบที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันหรือการใช้งานของพวกเขาเอง

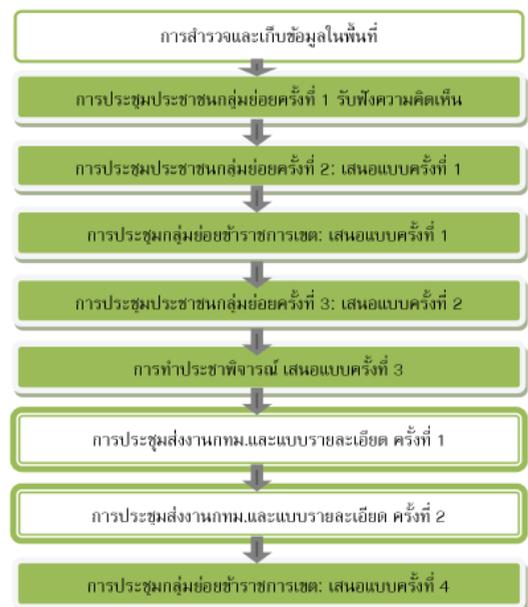
การรับฟังความคิดเห็นประชาชน หรือ ประชาพิจารณ์ หมายถึง รับฟังความคิดเห็นของประชาชนในเรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนทุกคน การทำประชาพิจารณ์ควรจัดให้ได้รับความเห็นจากประชาชนทุกหมู่เหล่า และทำในวงกว้างเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สะท้อนความคิดเห็นจากประชาชนอย่างแท้จริง ก่อนที่จะตัดสินใจดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งที่มีผลต่อประชาชนจำนวนมาก

(ศ.ดร. กาญจนนา นาคสกุล ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน, 2011: ออนไลน์) โดยเราจะเห็นได้จากระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชานิยาม พ.ศ. 2539 หมวด 2 ข้อ 7 กำหนดว่า การดำเนินงานตามโครงการของรัฐเรื่องใดซึ่งหน่วยงานของรัฐในสังกัดจัดให้มีขึ้นอาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อาชีพ ความปลอดภัย วิถีชีวิต หรืออาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชุมชนหรือสังคม และอาจนำไปสู่ข้อโต้แย้งหลายฝ่ายสมควรรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย หน่วยงานของรัฐและบุคคลอื่น ๆ เพื่อเป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจของรัฐ รัฐมนตรีหรือผู้มีอำนาจในส่วนราชการอาจสั่งให้มีประชานิยามตามระเบียบนี้ได้ (เครือข่ายกฎหมายมหาชนไทย, 2011: ออนไลน์) และตามมาตรา 59 ของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ว่า “กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ” หรือต่อมาเมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญใหม่ ฉบับ พ.ศ. 2550 ก็ยังคงย้ำถึงสิทธิในการเข้าร่วมประชานิยามของพลเมืองไทยใน มาตรา 58 ซึ่งระบุว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาขอเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครองอันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของตน” (ที่ประชุมประธานสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย, 2011: ออนไลน์)

ดังนั้นการแปลงเปลี่ยนพื้นที่ร่วมกับประชาชนในโครงการสำรวจและออกแบบองค์ประกอบของศูนย์ชุมชนเมืองหนองจอก การรับฟังความคิดเห็นประชาชนต้องนับว่าเป็นหัวใจของโครงการ ทั้งด้วยนโยบายและด้วยกฎหมาย โดยโครงการย่อยทั้ง 8 โครงการต้องผ่านขั้นตอนการสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้น การประชุมกลุ่มย่อยทั้งกับประชาชนในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่เขตและเจ้าหน้าที่ส่วนกลางของกรุงเทพมหานครเพื่อเสนอแบบขั้นต้นต่อผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ (stakeholder) และชั้นประชานิยามเพื่อรับฟังความคิดเห็นขั้นตอนสำคัญหนึ่งก่อนที่จะนำไปสู่ขั้นตอนการทำแบบขั้นสุดท้ายเพื่อการก่อสร้างได้ ซึ่งคำถามที่ว่า ศูนย์ราชการควรที่จะคงความเป็นทางการและแสดงถึงอำนาจของส่วนปกครองหรือศูนย์ราชการหรือควรเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีความเป็นสาธารณะมากขึ้นและเปิดเผยมากขึ้นหรือไม่ ได้ถูกยกเป็นประเด็นในการสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นและนำไปสู่การ

กำหนดแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่ โดยคำนึงถึงผลที่ได้จากการสอบถามความคิดเห็นเบื้องต้นนำไปสู่การสร้างแนวความคิดและการกำหนดส่วนประกอบโครงการ

โดยในการจัดประชุมกลุ่มย่อยแต่ละครั้ง จะมีการประชาสัมพันธ์ ให้ทราบล่วงหน้าและส่งผู้ช่วยวิจัยลงพื้นที่เพื่อบอกกล่าวกับชุมชน รวมถึงการเชิญกลุ่มเป้าหมายทางโทรศัพท์ ส่วนในการประชานิยามจะมีการปิดป้ายแจ้งข่าวการประชุม การจัดนิทรรศการ ณ สถานที่ประชุม ก่อนหน้าการประชุม การส่งจดหมายข่าวทางไปรษณีย์ รวมถึงการประกาศข่าวทางวิทยุชุมชน โดยการบันทึกข้อมูลจะมีทั้งแบบสอบถามให้แต่ละบุคคลกรอกและการตั้งคำถามให้แสดงความคิดเห็นต่อที่ประชุมในแต่ละประเด็น เพื่อนำผลมาประมวลใช้ในการปรับส่วนประกอบโครงการและการออกแบบ ส่วนการประชุมส่งงานจะเป็นนำเสนอผลงานออกแบบและผลจากการประชุมกลุ่มย่อยแต่ละครั้ง รวมถึงผลจากการประชานิยามต่อคณะกรรมการของสำนักผังเมือง กรุงเทพมหานครเพื่อพิจารณาและให้ความเห็น จากผังภาพด้านบน (ภาพที่ 6 และ 7) จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับโครงการนับเป็นส่วนสำคัญของทุกลำดับขั้นในการ

ภาพที่ 6: แผนผังภาพแสดงลำดับขั้นตอนในการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียในโครงการ

ภาพที่ 7: ภาพการจัดนิทรรศการแสดงผลงานและบรรยากาศประชาพิจารณ์ ณ สำนักงานอบรมข้าราชการ กทม. หนองจอก 15 มีนาคม 2552

พัฒนาแบบ การรับฟังความคิดเห็นที่มีทั้งในลักษณะกลุ่มย่อยและประชาพิจารณ์ เพื่อให้ได้ความเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและนำไปปรับเปลี่ยนแบบตามความต้องการของผู้ใช้งานทั้งในภาคประชาชนและภาครัฐ ซึ่งจำเป็นต้องปรับให้มีการประนีประนอมใช้งานร่วมกัน รวมถึงยังต้องพิจารณาปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสำคัญ เช่น ด้านเทคนิคการก่อสร้าง ด้านงบประมาณ ด้านการจัดการ ผลสรุปจากการประชุมประชาชนสามารถสรุปได้เป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นรับฟังความคิดเห็น

- ความคิดเห็นประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าควรจัดสรรพื้นที่สำหรับประชาชนที่มาติดต่อพักรอ เพิ่มพื้นที่สีเขียว มีเส้นทางเท้าและทางจักรยานที่ชัดเจน สะดวกต่อการใช้งาน ควรเปิดโล่งต้อนรับประชาชนมากกว่าปัจจุบัน และควรให้ความสำคัญกับหนองจอก เนื่องจากเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
- ความคิดเห็นเจ้าหน้าที่เห็นว่าควรเพิ่มพื้นที่ใช้สอยสำนักงานและมีที่จอดรถที่มากขึ้น

2. ขั้นประชุมเสนอแบบ

- ความคิดเห็นของประชาชนต่อแบบ สรุปได้ว่าต้องการพื้นที่สีเขียวที่เป็นสาธารณะให้ใช้ได้นอกเวลาราชการ ต้องการให้องค์ประกอบที่ออกแบบแสดงสัญลักษณ์ของหนองจอกที่ชัดเจน เช่น มีสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับน้ำ ดอกจอก รวงข้าว เรือ ฟุ้งนา ต้องการให้ยังแสดงความเป็นไทยที่ไม่สมัยใหม่จนเกินไป

- ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่เขตและข้าราชการในพื้นที่ สรุปได้ว่า ต้องการให้มีการจัดการที่จอดรถเพิ่มขึ้นประมาณ 20% เพื่อรองรับการใช้งาน ต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของทรัพย์สินราชการ แก้ปัญหาเรื่องขอบเขตการเปิดเป็นสาธารณะและปิดส่วนราชการบางส่วนได้ การเพิ่มพื้นที่ใช้สอย ลดความแออัดของหน่วยงานราชการ มีการออกแบบให้ดูแลรักษาง่าย มีแผนพัฒนางานเป็นระยะๆที่เป็นไปได้ตามระบบจัดสรรงบประมาณ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่ชุมชน

สู่การพัฒนาเพื่อความยั่งยืน

จากการสอบถามความคิดเห็นประชาชนและเจ้าหน้าที่ผู้ใช้พื้นที่เบื้องต้นร่วมกับการศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของพื้นที่โดยละเอียดของคณะผู้ออกแบบ นำไปสู่การเสนอแนวคิดการพัฒนาพื้นที่ให้เป็น “ศูนย์ราชการสีเขียวอย่างยั่งยืน” โดยยึดกรอบแนวคิดการออกแบบที่ยั่งยืน (Sustainable design) จากการประชุม The Rio Earth Summit’s Agenda 21 (Agenda 21: The Earth Summit Strategy to Save Our Planet, 1993) ที่ยึดถือหลักการพัฒนาเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างยั่งยืนโดยดำเนินการภายใต้ขีดจำกัดความสามารถของธรรมชาติ การรักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมและตระหนักถึงผลทางสังคม อีกทั้งต้องยอมรับให้ประชาชนทุกภาคส่วนได้รับผลประโยชน์

แนวความคิดหลัก

“ศูนย์ราชการสีเขียวเพื่อความยั่งยืน”

Green + Open + Welcome

- เสริมสร้างสิ่งแวดล้อม
- สร้างสัมพันธ์ชุมชน
- ส่งเสริมเอกลักษณ์

ภาพที่ 8: ผังแสดงแนวความคิดรวมของโครงการ

ทางเศรษฐกิจอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันมาผสมผสานกับการนำเสนอเอกลักษณ์และอนุรักษ์ของมีคุณค่าเดิมๆ ของชุมชนไว้

ไมเคิล เว็บบ์ (1990) กล่าวถึงพื้นที่ลานเมืองว่าเป็นองค์ประกอบเล็กๆ ของชีวิตคนเมืองที่นำเสนอความตื่นตัวและความสงบนิ่ง ความคิดคึกของตลาดนัดหรือความเป็นพิธีกรรมของพิธีการต่างๆ หรือเป็นศูนย์รวมของผู้คนที่สามารถมาพักผ่อนเพียงเพื่อดูการเปลี่ยนไปของโลกในแต่ละวัน ซึ่งเป็นสิ่งที่เซตหนองจอกขาดไปอย่างน่าเสียดาย เมื่อศูนย์ราชการเป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญของชุมชน เป็นสถานที่ที่สามารถเป็นที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการและประชาชน แนวคิดการออกแบบศูนย์ราชการสีเขียวเพื่อความยั่งยืนนั้น เน้นการออกแบบที่เปิดโล่ง เพิ่มพื้นที่สีเขียว การเพิ่มลานคนเมืองโดยการปิดพื้นที่ลานจอดรถส่วนหนึ่งให้กลายเป็นลานเมือง เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะสีเขียวที่ส่งเสริมให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นที่ชุมนุมในการจัดงานต่างๆ ของชุมชนนำไปสู่การใช้ประโยชน์ที่ดินใหม่ที่แก้ปัญหาสภาพลักษณะให้กับศูนย์ราชการ เน้นการใช้ประโยชน์พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้ศูนย์ราชการเป็นมากกว่าที่ติดต่อบริการ นอกจากนี้การส่งเสริมเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งจากการค้นคว้าและประชุมกลุ่มย่อยกับประชาชนพบว่า รวงข้าว ดอกจอกและน้ำเป็นองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ที่ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นสัญลักษณ์ของเซตหนองจอก ควรนำมาส่งเสริมให้เป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของชุมชนต่อไป

อย่างไรก็ตามจากความเห็นของข้าราชการในเซตในด้านปัจจัยในเรื่องงบประมาณ ความเหมาะสมในการพัฒนา

การขยายตัวของส่วนราชการในอนาคต รวมถึงความปลอดภัยของทรัพย์สินของทางราชการ เป็นสิ่งที่ทางหน่วยงานต้องการให้คณะผู้ออกแบบคำนึงถึงเป็นพิเศษ ดังนั้นหลังจากการประชุมประชาพิจารณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยส่วนราชการแล้ว ได้มีการนำข้อคิดเห็นต่างๆ มาพิจารณาแก้ไขแบบ โดยยังคงแนวความคิดหลักที่เน้นการสร้างให้เกิดเป็นศูนย์ราชการสีเขียวเพื่อความยั่งยืน ที่จะสร้างให้เกิดเป็นศูนย์กลางชุมชน เพิ่มพื้นที่สีเขียวสาธารณะ พร้อมทั้งพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการเติบโตของศูนย์ราชการ เกิดเป็นข้อสรุปได้ว่า ควรมีการพัฒนาเป็น 2 ระยะ เพื่อตอบสนองต่อการจัดสรรงบประมาณ การเติบโตของชุมชน รวมถึงการปรับย้ายพื้นที่หน่วยราชการดังนี้

แนวคิดการพัฒนาผังระยะที่ 1

1. แนวคิดการใช้ประโยชน์พื้นที่

จากการเสนอให้มีการพัฒนาให้เป็น 2 ระยะ เสนอให้พัฒนาพื้นที่ให้ทั้งสองฟากถนนเชื่อมสัมพันธ์เป็นศูนย์ราชการและศูนย์ชุมชนหนองจอก โดยเริ่มปรับปรุงพื้นที่ศูนย์ราชการเดิมก่อน กำหนดให้ปรับปรุงพื้นที่ด้านหน้าเป็นลานคนเมือง เพิ่มพื้นที่สีเขียว ลานน้ำพุดอกจอก และก่อสร้างส่วนต่อเติมอาคารของ ศูนย์ราชการโดยยึดรูปแบบจากฝ่ายโยธาของสำนักงานเขต รือถอนอาคารฝั่งสถานีดับเพลิงและศาลาประชาคมเดิมเพื่อใช้เป็นพื้นที่จอดรถชั่วคราวแทนพื้นที่จอดรถเดิมบริเวณศูนย์ราชการที่เสียไปในระยะที่ 1 โดยเสนอให้มีการพัฒนาพื้นที่เป็นอาคารจอดรถพร้อม ศูนย์อาหาร ศูนย์จัดจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และศาลาประชาคมใหม่ในระยะที่ 2 นอกจากนี้เสนอให้มีการปรับปรุงบ้านพักผู้อำนวยการเซตที่เป็นอาคารบ้านพักนายอำเภอเก่าที่ทางศูนย์ราชการต้องการอนุรักษ์ไว้ และ ปรับปรุงการใช้สอยเป็นพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ของเซตหนองจอก

2. แนวคิดระบบการสัญจร

คณะผู้ออกแบบเสนอให้เปิดทางเข้าออกหลักด้านถนนเชื่อมสัมพันธ์ 1 จุด เพื่อลดปริมาณการสัญจรให้น้อยลง ป้องกันความสับสนของทิศทางการเดินทางและปรับใช้พื้นที่ด้านหน้าศูนย์ราชการ ซึ่งเดิมเป็นถนนและที่จอดรถ

เปลี่ยนเป็นลานคนเมืองแทน ทำหน้าที่เสมือนพื้นที่สีเขียวหลัก ใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจและจัดกิจกรรมต่างๆ โดยได้รวมพื้นที่ทางเท้าและทางจักรยานให้เป็นส่วนหนึ่งของ การออกแบบ นอกจากนี้เสนอให้มีการขยายถนนเชื่อมสัมพันธ์บริเวณด้านหน้าศูนย์ราชการออก 2 เมตร เพื่อเพิ่มช่องจราจรอีก 1 ช่องทาง ซึ่งจะทำให้การจราจร มีความคล่องตัวขึ้นและจัดปัญหาารถเบียดกันเข้าช่องจราจร และเพิ่มความปลอดภัยบริเวณสี่แยก

3. แนวคิดอาณาเขตและความปลอดภัย

จากพื้นที่ที่เป็นลานจอดรถปิดล้อมด้วยรั้วของส่วนราชการ และมีการใช้งานที่ไม่ได้ประโยชน์เต็มที่ เมื่อมีการเสนอเพิ่มพื้นที่สาธารณะโดยใช้พื้นที่ลานจอดรถเดิมของศูนย์ราชการ ก็จำเป็นต้องกำหนดอาณาเขตที่ชัดเจน ระหว่างพื้นที่ส่วนราชการและพื้นที่สาธารณะ โดยการล้อมรั้วและมีป้อมยามที่แยกพื้นที่ออกจากกันเป็นการรักษาความปลอดภัยและทรัพย์สินของทางราชการ

4. แนวคิดการใช้วัสดุพื้นผิว

การออกแบบลวดลายพื้นผิวถนนแสดงถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ โดยใช้ลายดอกจอกที่คนในชุมชนยอมรับว่าเป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ของชุมชน ณ บริเวณวงเวียนหอนาฬิกา เพื่อส่งเสริมจุดเด่นให้กับหอนาฬิกาเดิม ในส่วนพื้นผิวลานและลานถนนเน้นการใช้วัสดุที่คงทน ดูแลรักษาง่าย เช่น หินล้าง หินขัด และยางมะตอยผสมสี โดยใช้โทนสีที่เป็นธรรมชาติ ให้ความรู้สึกอบอุ่น เช่น สีน้ำตาลอ่อน น้ำตาลเข้ม

5. แนวความคิดการให้แสงสว่าง

เพื่อให้เกิดความปลอดภัยแก่ประชาชน สถานที่ราชการและความสวยงามของพื้นที่ เสนอให้ใช้เสาไฟสูง 4 เมตร ที่มีรูปลักษณะที่เรียบง่ายให้ความสว่างในพื้นที่เพื่อทำพื้นที่ที่สามารถใช้งานได้ยามค่ำคืนและเกิดความปลอดภัยแก่พื้นที่ และมีการใช้เสาไฟเตี้ยเพื่อความสวยงามบริเวณทางเข้าอาคารทั้งศูนย์ราชการ อาคารพิพิธภัณฑ์ และศาลาประชาคม นอกจากนี้ยังออกแบบให้มีไฟประดับใต้น้ำ บริเวณน้ำพุตกจอกและไฟประดับบริเวณหอนาฬิกาอีกด้วย

6. แนวคิดเรื่องพื้นที่สีเขียวและพืชพรรณ

พื้นที่ลานจอดรถลาดเชิงรอบสำนักงานก่อให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมในเรื่องความร้อน น้ำไหลบนผิวพื้นแข็งมากเกินไปและขาดพื้นที่ให้ซึมลงดินได้ และขาดพื้นที่สีเขียว จึงเสนอให้มีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ราชการกับชุมชนให้ศูนย์ราชการมีความเป็นสาธารณะมากขึ้น พร้อมทั้งเป็นตัวอย่างของการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีกับชุมชน โดยเน้นการเก็บอนุรักษ์ต้นไม้ใหญ่เดิมที่มีคุณค่าในพื้นที่ และเลือกใช้พืชพรรณที่มีลักษณะความเป็นไทยที่พบในชุมชนเดิม หรือบริเวณวัด เช่น พิกุล สารภี กล้ายพัด หรือไม้ต้นที่ออกดอกตามช่วงเวลาต่างๆ ในรอบปี เพื่อให้เกิดความงดงามที่แตกต่างตลอดปี เช่น ปีป ตะแบกนา เป็นต้น

ส่วนไม้พุ่มเลือกไม้ที่มีรูปทรงเฉพาะ ไม่ต้องการการตัดแต่งมากนัก ดูแลรักษาง่าย เช่น พลับพลึงตีนเป็ด เศรษฐีเรือนนอก ถั่วเปรู ลิ้นกระบือ หนวดปลาหมึกแคระ เป็นต้น นอกจากนี้เสนอให้มีการปลูกต้นไม้ในแนวตั้งบริเวณผนังอาคารศูนย์ราชการเดิม เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและลดแสงแดดสะท้อน

แนวคิดการพัฒนาผังระยะที่ 2

เพื่อตอบสนองต่อการจัดการในเรื่องงบประมาณ การย้ายส่วนราชการเดิม การเติบโตของศูนย์ราชการ และการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า คณะผู้ออกแบบจึงเสนอแนวคิดการใช้ที่ดินฝั่งตรงข้ามสำนักงานเขตเพื่อการขยายตัวของเขต ให้กลายเป็นศูนย์ราชการและศูนย์ชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) การก่อสร้างศาลาประชาคมใหม่ซึ่งจะสามารถรองรับประชาชนจำนวนมาก และใช้เป็นที่ประชุม หรือจัดงานของเขตหนองจอกได้ และพร้อมการก่อสร้างอาคารจอดรถใหม่ โดยรวมพื้นที่สำนักงานและพื้นที่เพื่อพาณิชย์กรรมที่จะส่งเสริมสินค้าพื้นถิ่นเข้าไว้ด้วยกันเพื่อความสะดวก และใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์สูงสุด

- 2) การเปลี่ยนพื้นที่ฝั่งตรงข้ามสำนักงานเขตเดิมเป็นอาคารจอดรถ เพื่อการจัดระเบียบการจอด และเพิ่มความคล่องตัวในการใช้งานพื้นที่ โดยย้ายอาคารสถานีดับเพลิง และฝ่ายเทศกิจเดิมออกไป โดยอาคารที่จอดรถ จะมีการเพิ่มพื้นที่สำนักงานของเขต เพื่อเป็นการลดความแออัดของสถานที่ทำงานเดิม ทั้งยังสามารถแบ่งพื้นที่บางส่วนให้เช่า เช่น ศูนย์อาหารฮาลาล หรือศูนย์จัดจำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างกิจกรรมที่หลากหลายให้แก่พื้นที่ และสร้างรายได้ให้กับทางศูนย์ราชการเพื่อนำมาเป็นค่าดูแลบำรุงรักษาสถานที่ได้
- 3) เพิ่มส่วนต่อเติมศูนย์ราชการของทางฝ่ายโยธา เขตหนองจอก
- 4) การเชื่อมพื้นที่ทั้ง 2 ฝั่งเข้าด้วยกันด้วยทางม้าลาย โดยมีการปรับพื้นผิวถนนในบริเวณนั้นให้เปลี่ยนไปจากเดิม เป็นการช่วยชะลอความเร็วของรถเวลาเข้าสู่พื้นที่ และส่งเสริมมุมมองไปยังทิวนาฬิกา

สรุป

จากแนวความคิดในการออกแบบภูมิทัศน์ศูนย์ราชการหนองจอกให้เป็น “ศูนย์ราชการสีเขียวเพื่อความยั่งยืน” ได้นำไปสู่การออกแบบพื้นที่เพื่อสร้างสัมพันธ์กับชุมชน โดยการเปิดพื้นที่โล่งให้มีประโยชน์ใช้สอย และการจัดกิจกรรมที่สามารถรองรับการใช้งานได้หลากหลายชั้น ส่งเสริมเอกลักษณ์ให้เกิดองค์ประกอบที่มีรูปแบบและสัญลักษณ์ของพื้นที่หนองจอก และเน้นความเป็นไทยร่วมสมัยในการออกแบบ ทั้งยังคำนึงถึงการเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ โดยลดพื้นที่ลาดแข็ง เพิ่มพื้นที่สีเขียวปลูกไม้ยืนต้น และรวมถึงการใช้แนวคิดสวนแนวตั้ง (vertical garden) ผสมผสานในการออกแบบ

นอกจากนี้ยังมีการวางผังเพื่อรองรับการขยายตัวของศูนย์ราชการในอนาคตที่มุ่งหวังให้พื้นที่ของศูนย์ราชการกลายเป็นย่านให้บริการชุมชนที่มีความสง่างาม ความสะดวก และเกิดความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ โดยจะเกิดจากการปรับปรุงและขยายพื้นที่ศูนย์ราชการให้

ผังโครงการโดยรวม ระยะที่ 1

ภาพที่ 9: ผังโครงการโดยรวมระยะที่ 1

ผังโครงการโดยรวม ระยะที่ 2

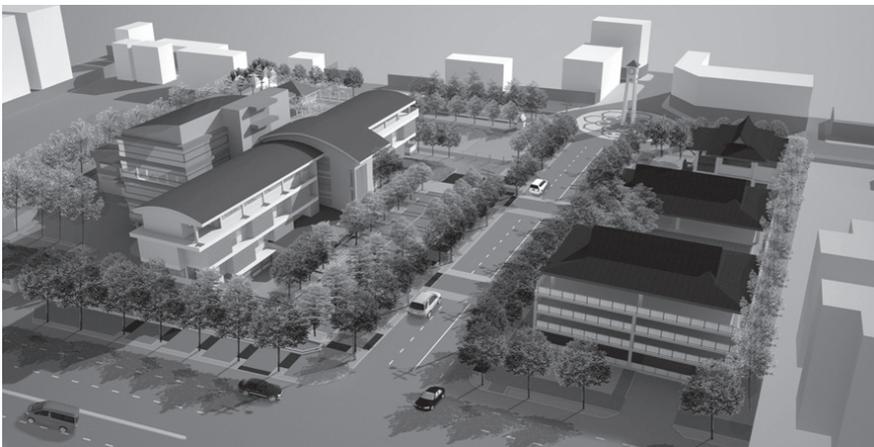

ภาพที่ 10: ผังโครงการโดยรวมระยะที่ 2 (ที่มา: รายงานฉบับสมบูรณ์การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอก 2552)

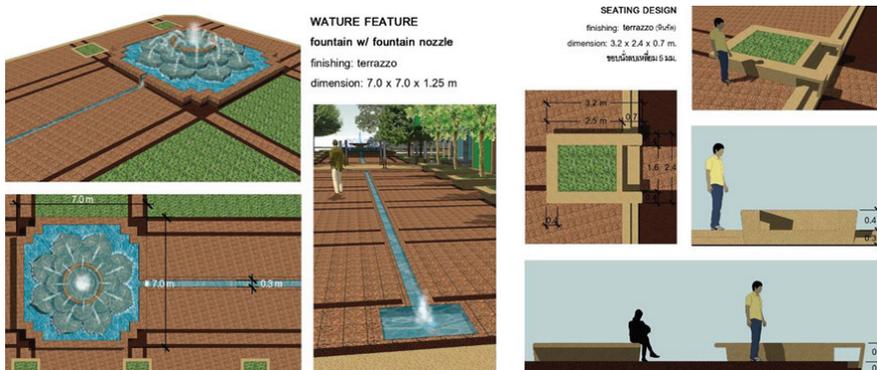
ทัศนียภาพมุมมองแสดงการพัฒนา ระยะที่ 1 และ ระยะที่ 2

ภาพที่ 11: ทัศนียภาพการพัฒนาในระยะที่ 1

ภาพที่ 12: ทัศนียภาพการพัฒนาในระยะที่ 2

ภาพที่ 13: รูปแบบรายละเอียดน้ำพุตอกจอกและที่นั่งหินขัดในพื้นที่
ภาพที่ 11-13 (ที่มา: รายงานฉบับสมบูรณ์การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการ
หนองจอก, 2552)

ภาพที่ 14: ทศนียภาพบริเวณลานหน้าอาคารก่อนการปรับปรุง

ภาพที่ 15: ทศนียภาพบริเวณลานหน้าอาคารหลังการปรับปรุง เป็นลานน้ำพุตกจาก

ภาพที่ 16: ทศนียภาพบริเวณลานจอดรถก่อนการปรับปรุง

ภาพที่ 17: ทศนียภาพบริเวณลานจอดรถหลังการปรับปรุง โดยเปลี่ยน พื้นที่ลานจอดรถเป็นลานคนเมือง เปิดมุมมองสู่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหนองจอก

ภาพที่ 18: ทศนียภาพบริเวณถนนด้านหน้าโครงการก่อน การปรับปรุง

ภาพที่ 19: ทศนียภาพบริเวณถนนด้านหน้าโครงการหลัง การปรับปรุง

ภาพที่ 14-19 (ที่มา: รายงานฉบับสมบูรณ์การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ราชการหนองจอก, 2552)

ครอบคลุมพื้นที่สองฝั่งถนน มีอาคารจอดรถ ศาลา ประชาคม รวมถึง การอนุรักษ์เรือนไม้บ้านนายอำเภอไว้ เป็นพิพิธภัณฑสถานของพื้นที่ โดยมีการพัฒนาภูมิทัศน์ถนน และการเชื่อมต่อกับชุมชนให้สะดวกมากขึ้น

ทั้งนี้แนวความคิดเหล่านี้พัฒนาและปรับมาจากการ สอบถามความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนและ ข้าราชการผู้ใช้พื้นที่ในรูปแบบทั้งการประชุมกลุ่มย่อยและ ประชาพิจารณ์ ผลิตานกับแนวคิดจากคณะผู้ออกแบบ ซึ่ง พบว่าการที่ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียมีส่วนร่วมเป็น ระยะ และได้รับการอธิบายถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้น พร้อมทั้งเห็น

การพยายามประนีประนอมปรับเปลี่ยนตามคำแนะนำ ทำให้การพัฒนาได้รับการยอมรับในระดับที่น่าพอใจ รวมถึงการปรับเปลี่ยนเพื่อการทำแบบรายละเอียด โดย คำนึงถึงความต้องการและความปลอดภัยของผู้ใช้พื้นที่ จริง โดยคำนึงถึงมาตรฐานการออกแบบสากลที่ได้มาจากการ ค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ เพื่อให้พื้นที่ศูนย์ราชการ หนองจอกสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่เพื่อการ ใช้งาน และเพื่อสิ่งแวดล้อม และให้เป็นแนวทางของศูนย์ ราชการตัวอย่างในการพัฒนาพื้นที่ที่คำนึงถึงระบบนิเวศ ความน่าอยู่ และเอกลักษณ์ของเมืองเป็นหลัก

จะเห็นได้ว่าการแปลงเปลี่ยนแปลงพื้นที่สาธารณะร่วมกับประชาชนในกรณีโครงการออกแบบภูมิทัศน์ศูนย์ราชการหนองจอกนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญกับกระบวนการของการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียมากเท่าๆ กับแนวคิดและผลงานออกแบบเอง เนื่องด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมให้ความคิดเห็นตั้งแต่ต้นและเป็นระยะตลอดการออกแบบนั้นเป็นการยอมรับความสำคัญในความคิดของประชาคมตามระบอบประชาธิปไตย เป็นการออกแบบร่วมกับประชาคมนอกจากนี้การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่สาธารณะของชุมชนร่วมกัน รวมไปถึงการร่วมกันของชุมชนในการค้นคว้าหาอัตลักษณ์ของชุมชนเองร่วมกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัยถือเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ร่วมกับประชาชน ในขณะเดียวกันการนำเสนอแนวคิดเชิงวิชาการนวัตกรรมใหม่ในการออกแบบหรือปรับเปลี่ยนพื้นที่จำเป็นต้องใช้เวลา เหตุผลในการอธิบายและรับฟังคำท้วงติงของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย กระบวนการมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้คณะผู้ทำงานได้นำเสนอและอธิบายถึงประโยชน์และข้อดีข้อเสียของการปรับเปลี่ยน ได้รับรู้ถึงข้อจำกัดทางด้านเทคนิคในเรื่องแผน งบประมาณและการก่อสร้างที่ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้โครงการสามารถบรรลุเป้าหมายที่ตั้งใจไว้

บรรณานุกรม

- “กฎหมายไทย.” 2011. [online]. Available: <http://www.kodmhai.com/Rbk/New2/N34.html> [Retrieved August 28, 2011].
- “เขตหนองจอก.” 2011. [online]. Available: <http://th.wikipedia.org/wiki> [Retrieved August 28, 2011].
- “เครือข่ายกฎหมายมหาชนไทย.” 2011. [online]. Available: http://www.pub-law.net/library/rule_pubhear.html [Retrieved August 28, 2011].
- “ที่ประชุมประธานสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย.” 2011. [online]. Available: http://thaifacultysenate.com/public_hearing.aspx [Retrieved August 28, 2011].
- “พระบรมราชโองการ ประกาศ ยุบรวมท้องที่บางมณฑลและบางจังหวัด.” ราชกิจจานุเบกษา 48 (ฉบับที่): 576-578. 21 กุมภาพันธ์ 2474. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/ DATA/PDF/2474/A/576.PDF>
- “พระราชบัญญัติโอนการปกครองอำเภอหนองจอกมาขึ้นจังหวัดพระนคร พุทธศักราช ๒๔๗๕.” ราชกิจจานุเบกษา 49 (ฉบับที่): 763-764. 26 มีนาคม 2475. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2475/A/763.PDF>
- รายงานฉบับสมบูรณ์การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ ราชการหนองจอก. 2552. กรุงเทพมหานคร: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- “ศ. ดร.กาญจนา นาคสกุล ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน.” 2011. [online]. Available: <http://www.royin.go.th/th/knowledge/detail.php?ID=147> [Retrieved August 28, 2011].
- “สำนักงานเขตหนองจอก. “ประวัติความเป็นมา”.” 2011. [online]. Available: <http://203.155.220.239/subsite/index.php?strOrgID=001037&strSection=aboutus&intContentID=313> [Retrieved August 28, 2011].
- Burton, T.L. 1976. Making Man's Environment : Leisure. Toronto: Van Nostrand Reinhold.
- Sitarz, D., ed. 1993. Agenda 21: The Earth Summit Strategy to Save Our Planet. Boulder, CO.: Earthpress.
- Watson, D. et. al. 2003 Time-Saver Standards for Urban Design. New York: McGraw-Hill.
- Webb, M. 1990. The City Squares. London: Thames and Hudson.